

MET EEN OOSTINJEVAARDER VAN ROTTER-
DAM NAAR ZEE IN 1840. FRAGMENT UIT EEN
REISJOURNAAL VAN N. A. SCHRANT
MEEGEDEELD DOOR L. J. ROGIER

ZOO mij het journaal, waaruit ik deze bijdrage put, een tiental jaren vroeger in handen gekomen was, dan zou ik gaarne den heer A. Hoyneck van Papendrecht in staat gesteld hebben, er ten behoeve van zijn toen voorbereid Gedenkboek A. van Hoboken & Co. 1774-1924 (Rotterdam 1924) een aantal wetenswaardige bijzonderheden aan te ontleenen. Dit journaal berust echter eerst sinds den zomer van 1931 op de bibliotheek der R.K. Universiteit te Nijmegen; vóór dien tijd was zijn bestaan aan vrijwel niemand bekend. Het is een handschrift in kwarto, in een kartonnen omslag gebonden, telt 166 ongeliniëerde beschreven bladzijden en draagt als titel: „Journaal van eene reize naar Java, en terug naar het vaderland”. De schrijver, Nicolaas Antonius Schrant, was 6 December 1791 te Amsterdam geboren en overleed 13 December 1869 te Leiden. Hij was 4 Juni 1820 gehuwd met Maria Everard, geboren te Amsterdam 10 Februari 1793, overleden te Leiden 25 Januari 1867. Van 1820 tot 1840 was hij solliciteur des konings en administrateur der bezittingen van J. graaf van den Bosch, achtereenvolgens gouverneur-generaal van Nederlandsch Oost-Indië en minister van koloniën, te 's-Gravenhage. Ernstige financiële tegenslag deed hem in 1840 gebruik maken van de bemiddeling van genoemden graaf van den Bosch, om zijn fortuin te beproeven in Nederlandsch-Indië, alwaar hij in samenwerking met diens oudsten zoon de thee-cultuur invoerde op het landgoed der familie Van den Bosch, Pondok-Gedeh nabij Buitenzorg op Java. In 1847 trok de heer Schrant zich uit deze onderneming terug en in 1849 werd hij benoemd tot notaris te Soerabaya, waar hij spoedig een uitgebreide praktijk verwierf en tot grooten welstand geraakte. In 1856 repatriëerde hij.

In het genoemde handschrift (U. B. Nijmegen, H. S. 34) heeft hij tijdens de uitreis in 1840 en zestien jaren later op

de terugreis zijn indrukken neergeschreven. Het verhaal daarvan vormt een aardige bijdrage tot de kennis van de zeilvaart in het midden der vorige eeuw en van het leven op de Oostinjevaarders met zijn wederwaardigheden en genoegens. Al was Schrant een geletterd man, die indertijd als primus het Amsterdamsche gymnasium had verlaten, toch heeft zijn vlot-geschreven reisverhaal voor ons gevoel geen stilistische bekoring. Hij is geheel de vormelijk-deftige representant van de eerste helft der negentiende eeuw en, waar hij meer persoonlijk wordt, is zijn stijl van een brave goedhartigheid, die aan Siegenbeek doet denken. Toch toont hij zich in dit reisjournaal – en meer nog in een ander, eveneens te Nijmegen berustend handschrift, dat uitvoerige herinneringen aan zijn Indische loopbaan behelst – een beminnelijk man vol ondernemingsgeest en opmerkingsgave, een kloek Hollander met belangstelling voor het zeewezen en den koophandel, met onder allen tegenspoed bewaarden zin voor humor, vooral ook gekenmerkt door oprechten godsdienstzin in den trant dier solied-Hollandsche Katholiciteit, door Lodewijk van Deyssel niet ongelukkig, zij het met te weinig waardeering, bestempeld als „droog-katholieke vroomheid.” In zijn reisverhaal weidt hij graag uit over de gulle vroolijkheid, waarmee het gezelschap zich de reis kortte, over het pandverbeuren en andere gezelschapsspelen, waarzan allen meededen, over de sensaties bij het passeeren der linie, altijd vol behoefte om te waardeeren, wat de bemanning van hoog tot laag en de medepassagiers tot de aangename tijdpassseering bijdroegen. Hij moet de gelukkige gave bezeten hebben doorgestane wederwaardigheden snel te vergeten. Als op zijn uitreis het schip eerst na vijf weken sukkelens de zee heeft bereikt, ontlokt hem, den eersten dag in volle zee, het praaïen van een ander schip, dat behendig het zijne langs zij komt, den uitroep: „Men zou zeggen, dat de zeevaart niet wel tot grootere volmaaktheid kan gebragt worden!”, wat na al het voorafgaande nogal komiek klinkt.

Om dat voorafgaande is het ons hier te doen. Daarin immers vinden wij het nauwkeurig verslag van de lange reis, die in 1840 een Rotterdamsche Oostinjevaarder van de

heeren Van Hoboken had af te leggen, eer hij de zee bereikte. Dit relaas van vijf weken tobbens brengt ons de bekende anecdote te binnen van den droog-komiëken kapitein, die bij de aankomst te Brouwershaven de verrukking van een repatriëerenden Rotterdammer cynisch temperde met de verklaring, dat Brouwershaven halfweg Java-Rotterdam lag. Meer dan de zakelijke beschrijving van het getob met den Rotterdamschen waterweg naar zee, vóór de kloeke doorgraving van den Hoek, blijft deze kwinkslag als teekenende illustratie van den treurigen toestand in het geheugen hangen. Hoe overdreven de verdienstelijke galgenhumor van den zeerob ook lijkt, het verslag van den heer Schrant doet blijken, dat de werkelijkheid er niet zoo héél ver afbleef. De geheele reis Rotterdam-Java duurde van 27 Februari tot 3 Juli, d. i. 127 dagen, waarvan het traject van Rotterdam naar zee er 35 in beslag nam.

Het journaal van de uitreis beslaat 109 bladzijden schrifts, waarvan het hieronder gepubliceerde deel er 33 uitmaakt. Met uitzondering van een korte inleiding, die in ruim 1 blz. het houden van een journaal motiveert als nuttige tijd-passeering en als aandenken voor de kinderen, is de tekst letterlijk overgenomen. Enkele aantekeningen heb ik als voetnoten er aan toegevoegd¹⁾.

27 Februari-6 Maart 1840.

Ik was door de Heeren van Hoboken aangeschreven, om ons den 26ⁿ. dezer aan boord van de *Sara Lydia*²⁾, liggende te Rotterdam, te bevinden, of wel, te zorgen, dat wij den

1) Nadere gegevens omtrent N. A. Schrant zijn te vinden in N. Ned. Biogr. Wbk. IX, kol. 1005 en omtrent zijn beide handschriften in: G. Gorris S.J. en L. J. Rogier, Joannes Matthias Schrant (Serie Studies van het Historisch Tijdschrift, n°. 2) Tilburg 1932, blz. 9 vv.

2) „7 November 1837. Van de werf „Rotterdams Welvaren” loopt van stapel het onder toezicht van den bouwmeester B. de Hoogh [van Delfshaven] gebouwde fregatschip „Sara Lydia”, kapitein B. van der Tak, groot 500 lasten; gebouwd voor rekening van de heeren A. van Hoboken en Zonen” (Rotterdamsch Jaarboekje 1916, blz. 127: Nieuwsberichten uit de Rotterdamsche Courant). In het Gedenkboek A. van Hoboken 1774-1924 wordt het schip enkele malen genoemd, o.a. blz. 95. Nog in 1846 stond het onder kapitein B. van der Tak. In 1852 wordt het niet meer onder de vloot van Van Hoboken vermeld.

28ⁿ. te Hellevoetsluis waren. Wij verkozen het eerste, als het gemakkelijkste en minst kostbare. Wij begaven ons dus op dien dag naar het schip, vergezeld van onze nicht van Kalken¹⁾, onzen oudsten zoon²⁾, en onzen broeder J.³⁾, die de bijzondere oplettendheid had van Amsterdam te komen, ons te Delft te ontmoeten, en ons tot aan boord te begeleiden.

Aan boord gekomen zijnde, ontwaarden wij, dat er nog geene toebereidselen gemaakt waren tot ontvangst der passagiers, en dat bovendien het water te laag was om een spoedig vertrek te kunnen veronderstellen. Wij gaven dus gaarne gehoor aan het verzoek van onzen broeder, om met hem en onzen zoon in een logement te overnachten en hadden het genoeg gezaamlijk een aangenamen avond door te brengen, gedurende welken wij stoffe hadden om de dagen van doorgestaan leed te gedenken, bij de wenschen, dat deze weldra mogen worden vervangen door de genoegens van vernieuwd welvaren.

Des anderen daags namen wij van hen een hartelijk afscheid. Dat van onzen zoon schokte ons geweldig. Wij moesten hem toch op zijnen jeugdigen ouderdom, zonder ondervinding, zonder menschen- of wereldkennis, en aan het begin eener glibberige loopbaan, die hij voornemens is in te treden, achterlaten, en dat waarschijnlijk voor eenigen tijd, zonder hem te kunnen leiden of te ondersteunen. Gelukkig had de troost bij ons de overhand, dat hij naamlijk zich tot hiertoe braaf gedragen had, en het vooruitzicht gaf, dat hij zulks bij voortduring zijn zou, zoodat wij eenmaal op hem zullen kunnen roemen als een nuttig en braaf lid van de Maatschappij. Gelukkig was het daarenboven, dat

1) Een zuster van den schrijver was gehuwd met Daniël van Kalken, meester broodbakker te Delft en dilettant-taalkundige, van wien het Delftsche gemeente-archief merkwaardige handschriften bezit. De bedoelde nicht zal een dochter van dit echtpaar geweest zijn.

2) Joannes Matthias Schrant, geb. 13 Januari 1823, overl. te Leiden 18 Maart 1864 als hoogleeraar in de geneeskunde aldaar. (N. Ned. Biogr. Wbk. III, 1150).

3) Joannes Matthias Schrant, geb. 24 Maart 1783, R.K. priester, van 1831 tot 1853 hoogleeraar in de Nederlandsche taal en geschiedenis aan de Leidsche Universiteit, overl. 5 April 1866 te Leiden. (N. Ned. Biogr. Wbk. IX, 1003).

wij met de overtuiging hem konden verlaten, dat hij onder zorgvuldige handen blijven kon, die de ouderlijke bescherming mogten vervangen¹⁾, gelijk wij denzelfden troost mogten medenemen omtrent onze overige kinderen²⁾, die wij mede genoodzaakt waren achter te laten. Met een vol hart en de aanbeveling van hen en hunne beschermers in Gods vaderlijke handen, als het eenigste en beste wat wij hun kunnen medegeven, gingen wij nu aan boord.

De gedachte, dat wij ons alsnu bevonden op een geheel nieuw toneel, alwaar wij gedurende eenige maanden ons verblijf zullen moeten houden; onder menschen, die wij niet kennen; onder omstandigheden, welke wij nog niet kunnen veronderstellen; op een verradelijk Element, welks woede en krachten wij slechts uit beschrijvingen konden beoordeelen, zou ons al ligt bij onze treurige stemming, geheel ter neder gedrukt hebben, indien niet de noodzakelijkheid, die wij weldra gevoelden om ons in onze nieuwe woning een huis-houding te vestigen, ons eene nuttige afleiding gegeven hadde.

Wij vonden aan boord op ons wachtend de jonge jufv. *Gebme*, van Nijmegen, vergezeld van hare Moeder, die ons geleide voor hare dochter, welke zich als Gouvernante, naar Rembang verbonden had, verzocht had.

Overigens waren er slechts weinige passagiers aan tafel. Gedurende den tijd, dat wij te Rotterdam lagen, kwamen zij achtereenvolgens aan. Zij bestonden uit: de Majoor *Peters*, diens Echtgenoot; Mevr. *Kempers*, Echtgenoot van een in de Indiën wonenden Ambtenaar; de Heer *De Dieu Stierling*, Ambtenaar met verlof; de jonge heer *Essche*, allen naar de Indiën terug keerende; de heer *Bangert*, diens Echtgenoot, kind en Bonne; de heer *de Kanter*, beide laatste Heeren Ambtenaren aan het Ministerie van Koloniën en bij het Indisch Bestuur overgeplaatst; eindelijk, de jonge heer *Breukelman*³⁾ van Rotterdam.

Het schip was, sedert wij het onlangs bezigtigden, aan-

1) Namelijk in de zorg van den genoemden priester-professor, den peetoom van den knaap.

2) Namelijk drie dochters, wier opvoeding op een pensionaat te Rijssel voltooid werd onder toezicht van een oom van moederszijde.

3) Vermoedelijk Jan Bertram Breukelman, geboren te Rotterdam 1820, overleden te Besoeki 1857. Ned. Patriciaat 1925, blz. 59.

merkelijk opgeknapt, en van gemakken voorzien. Het is een Fregat, voerende twaalf stukken, gaat 16 voeten diep, is 154 voeten lang en 57 breed, zoodat het verdek eene goede wandelplaats kan aanbieden. Het heeft 45 man equipagie. Wij hebben aan stuurboord een sloep en eene andere aan bakboord, terwijl op het verdek tusschen de groote en fokke masten nog twee groote sloepen in elkander staan, zoodat wij de noodige voorzorgen hebben. Onder de laatste sloep bevindt zich een hok met zwarte en andere varkens en bij de kombuis zijn 3 hokken op rollen, voor een stier en twee koeijen.

Met een mahonie houten trap, met Amerikaansch cederhout ingelegd, en van koperen leuningën voorzien, komt men in de groote Kajuit of zoogenaamde Kerk, die even als de andere kajuit, haar licht ontvangt door lantaarns. Die kerk dient tot gemeene haard; aan beide zijden, mede van voorschreven houtsoorten gemaakt, bevinden zich de hutten of slaapkamers, en aan het uiteinde het Bufet. Ingevolge de beschikkingen, die wij vroeger gemaakt hadden, hebben wij twee hutten, tot één vereenigd; terwijl de daaraan volgende in gebruik is van jufv. *Gebne*. Onze hutten zijn dus vrij ruim. Daarin hebben wij een soort van Garderobe, vloermatten, en veel ruimte voor onzen wijn enz. onder de kooijen, en vóór dezelve, voor de kisten van onze dagelijkse behoeften. Het licht komt van het verdek en is voldoende. Ik heb mijne schrijfcassette op een der vaststaande wasch- en nacht-tafels, alwaar ik werk of lees, wanneer ik dit niet verkies te doen in de kerk bij den kagchel. Vier knipstoeltjes maken het overige ameublement uit. Op een bint heb ik mijne kleine bibliotheek geschikt.

Achter de kerk, het tusschendek, staan lange loophokken, met eenden, hoenders, kalkoenen, tusschen welke eene ruimte voor de schapen.

Aangezien wij onder de eerst aangekomenen waren, wierden wij met ons vieren geplaatst aan het hoofd der tafel, tegen over den kapitein, zoodat wij het zeer goed hebben. De tafel, die door den hofmeester en twee of drie kajuitsjongens bediend wordt, laat niets te wenschen over. Wij hebben dagelijks soep, onderscheiden vleesch, groentens en

een dessert, op het welk dikwijls verschillend gebak voorkomt. Des vrijdags en zaturdags hebben wij ook visch, bestaande voor als nog uit: kabeljauw, later uit stok- of zoute visch, ingelegde paling en bot. Wij kunnen dus eenigermate mede vasten.

Men kan zich voorstellen, dat wij den eersten nacht volstrekt niet konden slapen. De wijze, waarop wij onze kooijen moesten beklimmen; de houding, die wij moesten in acht nemen, om onze hoofden, armen of beenen, niet te beleedigen; de ligging op een matras, waarop wij ons moeilijk konden wenden; de wacht boven ons hoofd, die elk half uur de scheepsklok roerde; het loeijen der runderen boven ons; het geblaat, gekraai, en gekwaak achter ons, enz., dat alles werkte niet mede om den slaap te bevorderen, die trouwens ook door vele herinneringen, die den geest bezig hielden, niet konde worden opgewekt.

Wij gedachten, den tweeden dag aan boord, den verjaardag van onze lieve oudste dochter¹⁾.

Den tweeden nacht ging het beter met ons slapen; later hoorden wij naauwlijks iets van rondom ons. Zóó kan men aan alles gewoon worden. Het scheepsleven had ook voor ons veel vreemds, waarmede wij het echter spoedig eens werden. Des morgens als wij ons hebben aangekleed, is een kop koffij of thee met beschuit verkrijgbaar. Ten 10 ure schelt de hofmeester; wij zetten ons dan aan de gedekte tafel aan het ontbijt, dat altijd geopend wordt met gort of rijst, met boter en siroop, daarop volgt brood met boter of kaas, biefstuk of ander vleesch, eieren, gedroogde bokking of haring, anjovis (sic) enz. Men gebruikt daarbij een kop thee. Ten 12 ure wordt een kop koffy gediend met gebak, daarna een glas bitter, madera of curacao. Ten 4 ure verzamelt de schel ons aan het middag maal, en ten 7 ure wordt de thee geschonken, vervolgens leest men of maakt een partijtje of musiceert, en besluit den dag met het gebruik van een stuk brood en kaas en een kop thee.

Met dat alles verveelde het ons zoo daar vóór den wal te moeten blijven liggen, hoewel wij in en om de stad dik-

1) Joanna Francisca Dorothea Schrant, geb. 28 Febr. 1826, overl. 1 Juni 1845 op het thee-etablisement Herwijnen bij Pondok Gedeh op Java.

wijls eene aangename wandeling maakten of vrienden bezochten. Het weder bleef voor ons vertrek steeds ongunstig; in het eerst konden wij niet vlot worden; daarna ontstond er een zware ijsgang, zoodat het voor ons in de kooi liggende, gelijk aanhoudende donder scheen; met zóó veel gewelds brak het ijs tegen de wanden van het schip. Eindelijk bedaarde zulks en de rivier werd vrij van ijs, het water waste en de wind stelde zich zóó goed in, dat de kapitein besloot weg te zeilen. De *Maasstroom*, een schip, mede bestemd voor de Oost-Indiën, ging ons 's morgens onder het gebulder zijner stukken, vóór.

7 Maart.

Eindelijk scheen heden de tijd gekomen, dat wij Rotterdam kunnen verlaten. Alle toebereidselen daartoe gemaakt zijnde, worden de zeilen opgehaald, de stukken geladen, de passagiers op het dek geroepen. De *boompjes*, waar wij geankerd lagen, waren opgepropt met menschen. De *Menado*, een schip van de grootte als het onze, en mede toebehoorende aan de H. H. van Hoboken, hetwelk met een detachement militairen, over de kust van Guinea, naar Batavia bestemd is, maakt zich gereed om ons te volgen. Op een gegeven sein worden de trossen losgemaakt; de oosten wind blaast onze zeilen vol; de kapitein commandeert door zijn roeper: stuurboord! vuur! bakboord! vuur! en, onder het gebulder der kanonnen, verlaten wij den wal, alwaar de aanschouwers ons nawuiven hetwelk wij beantwoorden met een driemaal herhaald hoezee! Het scheepsvolk luidt nu de scheepsklok en ontvangt een buitengewoon oorlam. De passagiers staan arm in arm, zoo als de betrekkingen gedogen, en zoo lang zij kunnen, op de stad. Alles is gespannen; geen woord wordt gewisseld; de hoezees waren vervangen door eene ernstige diepe stilte. Het scheen, dat ieder met gevoel nadacht al hetgeen hij in het Vaderland moest achterlaten. Ik kan niet beschrijven, in welke stemming wij ons bevonden. Bij de Echo van ieder schot, dat viel, meenden wij ons *vaarwel* te herhalen aan allen die ons in het Vaderland met liefde na-ogen.

Met volle zeilen vervolgden wij onzen weg gelukkig over

de droogte, en kwamen des avonds aan de sluizen van het Kanaal van Voorne, alwaar wij ankerden.

Wij worden heden door den kapitein onthaald op kastanjes met punsch.

Het scheepsleven begint ons te bevallen. Alle die netheid en stipte orde; dat regelmatig plaatzen van elk daar hij behoort, zoo dat een ieder op het sein van den kapitein of van de stuurlieden, zonder verwarring zijnen post weet en zijn werk doet; dat verschillend gezang der matrozen, waarbij een voorzingt en allen in koor invallen, tengevolge waarvan alle werk nagenoeg op de maat geschiedt, dat alles heeft iets eigenaardigs, dat bevalt, ja tot vrolijkheid stemt, zoodat men onwillekeurig het Referein: Wile wile victoria moet mede zingen en op de maat medeloopt. En hierin heeft Janmaat regt schik, en men kan het hem aanzien, dat hij wel weet te onderscheiden, of men zijnen stand acht of niet.

8 Maart.

Wij liggen met een aantal groote en kleine schepen voor de sluizen, op het wassen van het water wachtende. De *Menado* is heden nacht op eenigen afstand van ons ten anker gekomen. Het is heden fraai weder, zoodat wij ons met wandelen kunnen vermaken.

Na het ontbijt zonderen wij ons af, om voor het eerst den zondag in onze hut te vieren, en godsdienstig ons te vereenigen met onze lieve afwezigen. Eenige dames lezen beurtelings in de kerk voor uit de leerredenen van *Van der Palm*.

9 Maart.

Wij zijn thans in het Kanaal van *Voorne* en worden door 6 paarden getrokken. Tegen den avond zijn wij de laatste sluis aan Hellevoetsluis genaderd. Dat kanaal wordt goed onderhouden, en dient voornaamlijk om de vele droogtens en kromten te vermijden, welke de Maas voor diep gaande schepen aanbiedt. *Hellevoetsluis* ziet er fraai en welvarend uit, bevat 2600 inwoners, een droog dok, maritime etablissementen, enz.

10 Maart.

Vroeg in den morgen kwamen wij door de laatste sluis, ter reede van *Hellevoet*, die hier zeer breed is. Wij krijgen nu reeds den zeewind, die ons verfrischt. Mijne vrouw tracteert op Bemmelsche muisjes, (want, ieder brengt het zijne aan, en geen der Heeren gaat aan wal, of hij brengt wat mede ten algemeenen nutte) ter eere van zekere Bemmelsche vrienden¹⁾, en des namiddags verzamelen wij ons met jufv. *Gebne* in onze hut, om een glas rijnwijn te drinken op de gezondheid mijner schoonmoeder, wier geboortedag wij, in het gezigt van de Noordzee geankerd, op die wijze, vieren. Onze wenschen vereenigen zich uit het hart voor haar geluk en een kalmen hoogen ouderdom!

11 Maart.

Thans is het tijd om ons scheepsleven te regelen. Nu wij van den Wal op een aanmerkelijken afstand, geankerd zijn, kunnen wij hiermede gevoegelijk een begin maken. Dat is noodzakelijk, want ik heb het voorbeeld rondom mij, dat men zich aan boord ligt kan verveelen; niet altijd kan men lezen; ook dit wordt eentonig, en moet, om aangenaam te blijven, door andere nuttige bezigheden worden afgewisseld. Daar bestaat ook bij mij nog eene andere reden. *Rudolf*²⁾ moet, even als zijne ouders, bezigheid en afleiding hebben. Hij behoort het geleerde te onderhouden, om niet achteruit te gaan, en zijne gemaakte vorderingen vruchteloos te doen worden. Daardoor zal hij ook beantwoorden aan de vele zorgen, die zijn oom en tante voor hem aan den dag gelegd hebben. Wij hebben dus maan- en donderdag bepaald voor de Fransche, en dingsdag en vrijdag voor de Engelsche talen; op de woens- en zaturdagen oefeningen in het tekenen en het Maleisch. Tusschen beide houdt Rudolf zich bezig

1) Het gezin van mevrouws oudsten broer, die de zorg voor de drie dochters Schrant op zich genomen heeft.

2) De jongste zoon uit het gezin, wiens geboortjaar mij niet bekend geworden is. Hij stierf den 19den Februari 1855 te Soerabaya, waar hij als candidaat werkzaam was op het notariskantoor van zijn vader. Zijn dood noodzaakte den bejaarden heer ontslag uit zijn ambt te vragen, waarna hij met zijn vrouw en het gezin van zijn dochter Marie, gehuwd met den heer P. Kervel, repatriëerde.

met het copiëren van dit journaal, hetwelk ook dáárom voor hem nuttig worden kan.

Heden middag met den vloed arriveerde de stoomboot *Cerberus* van Hellevoet, van zoo paardenkracht om de *Sara Lydia* over het Pampus te slepen. Dit is eene smalle zandplaat, die nagenoeg de breedte van het *Haringvliet* beslaat, en waarop men zeer bevreesd is te stoten, niet zoo zeer wegens de averij, als wel wegens de noodzakelijkheid, aan welke men, op Java komende, onderworpen is, om in zoodanig geval de kiel te doen vernieuwen, zonder welken maatregel, de schepen door de Handelmaatschappij aldaar niet kunnen bevragt worden; een maatregel, die daar zeer kostbaar en van langen duur is. Een schokker, of loodschuit is ons vooruit om op het Pampus te ankeren, te peilen, en het bepaalde sein te geven. Het bleek nu, dat de vloed niet hoog genoeg was en dat men slechts 16 voet peilde. Wij moesten dus besluiten terug te keeren, en onze vorige ankerplaats weder in te nemen.

12 Maart.

Heden herhalen wij de proef van gister, maar met gelijken uitslag, daar het sein nu slechts 15 voet aangaf. Tot ons leedwezen komen wij alweder terug op onze ankerplaats. De teleurstelling is des te grooter, daar elke proef den kapitein op f 150.— te staan komt, en wij gedurig op onze ligplaats moeten terugkeeren, willen wij eene veilige ankerplaats behouden. Wij moeten nu wachten tot aan de eerste maansverandering, en – geduld oefenen. Dat is een recept, dat wij trouwens dikwijls op reis noodig hebben.

13 Maart.

De deining is thans groot, en ons schip beweegt zich in al zijn deelen, nu eens op zijde, dan van voren naar achteren. De tafels worden gesjort en onze kisten en koffers in de hutten vast geklampt. Men kan zich moeilijk op het dek staande houden. De beginselen der zee-ziekte beginnen zich te openbaren. Mijne vrouw en Rudolf hebben daarvan ligte aanvallen; eene wandeling op het dek herstelt hen spoedig. De pleisters, die men te Leiden ons had aanbevolen, tegen

die ziekte, doen geene dienst. Wij zijn overigens welvarende. Het waait hard, maar het weder is goed.

16 Maart.

Het weder schijnt goed om de togt over Pampus te hervatten; wind en water zijn daartoe gunstig. Dáár verschijnt wederom de *Cerberus*, op een door ons gegeven schot. Wij zullen het ten derden male beproeven. Alles is in gespannen aandacht. Elk passagier staat op de teenen of de stukken; alles is in de weer en luistert naar de commando's van den kapitein en van den loods. Dáár waait de vlag op de schokker. Dat beteekent, dat er $18\frac{1}{2}$ voet water is. Het stoomschip stoomt voorwaards en sleept ons in eene slingerende beweging voort. Wij gevoelen een ligte schok, nog een, wij zijn over het Pampus, zwaaien om en werpen het anker uit. De kapitein is zeer vergenoegd; de equipagie ontvangt een oorlam en wij worden heden avond mede onthaald. De kapitein wil de reis voortzetten tot in volle zee; maar de loods maakt zwarigheid, omdat de vloed afneemt en de zee holstaat.

18 Maart.

Wij liggen in het gezigt van *Goereede*, eene plaats, die voorheen eene veilige ligplaats en haven aanbod, maar nu niets meer van een of ander heeft. Vele passagiers laten zich derwaards brengen, om de vuurbaak te zien, die meer dan 200 voeten hoog is, en een helder licht op een verren afstand verspreidt. Dat licht wordt veroorzaakt door geslepen glazen en spiegels, die rondom eene lamp van 3 pitten in elkander, geplaatst zijn. Wij kunnen niet vertrekken; alles is hiertoe ongunstig, hoewel wij zeer verlangen naar open zee. De Menado heeft mede eenige dagen gewerkt om Pampus te passeren; thans gelukt dit. Dat schip ankert bij ons, en wordt door ons verwelkomd met vlag in top.

19 Maart.

Onze loods geeft goeden moed; hij hoopt heden te vertrekken. De vrouw van den kapitein, die met haar zoontje van Rotterdam aan boord gekomen is, verlaat thans haren

man, om huiswaards te keeren. Die goede en wel opgevoede vrouw had de achting der passagiers verworven. Haar man was nog maar een korten tijd bij haar geweest en moet haar nu voor 8 à 9 maanden verlaten.

Ons schip slingert zoodanig, dat de soep mislukt is. Ook dit zal wel meer plaats hebben.

20 Maart.

Buijig weer. Niet te min gaan eenige passagiers met de sloep aan wal naar *Goeree*. Onderwijl steekt de wind op en blaast hard in het want, dat voor ons vreemd fluit; de zee staat hoog; als wij voor een oogenblik op het dek kunnen zijn en naar de *Menado* zien, schijnt het, of dat schip boven onze masten in de wolken wordt opgeheven, om vervolgens beneden het onze te verdwijnen. Wij moeten een tweede anker uitwerpen. Onze uitgegane passagiers willen naar boord terug, maar een bui werpt hunne sloep op den wal terug. Na een uur hervatten zij den terugtogt en komen behouden aan boord, maar doornat van de golven. Sedert hebben zij voor die togten hartelijk bedankt. De wind waait uit alle streken; het schip slingert. Buiten sneeuwt en hagelt het. Alle passagiers vroeg naar kooi. De helft der equipagie met den loods en de stuurlieden brengt den nacht op het dek door, daar de kapitein zijne vrouw te *Hellevoet* is gaan bezoeken. Alles slingert in onze hut en is in beweging; wij worden, in de kooi liggende als gewiegd; nu eens op zijden dan weder van het hoofd naar de voeten; alles kraakt en steunt in het houtwerk; de touwen slaan tegen de wanden; blokken geraken los en worden met een vervaard geraas boven ons gesleept. Op het dek is alles in rep en roer en aanhoudend aan de spil. Het gezang dat daarbij behoort, is niet in harmonie met de natuur boven en rondom ons. Niemand slaapt.

21 Maart.

De storm uit het noordwesten is heden morgen een weinig bedaard. De kapitein komt aan boord terug: het gelukte hem gister niet wegens de hooge zee en den hevigen wind.

22 Maart.

De wind is noord oost geworden en het water goed, zoodat wij zouden kunnen vertrekken. Maar, de zee staat zóó hol en de branding is zóó geweldig, dat de loods het niet durft te wagen, maar het raadzaam vindt, dat wij op onze ankerplaats blijven.

23 Maart.

Alle de berigten uit zee blijven ongunstig. Wanneer wij onzen wensch vervuld gezien en ons onverwijld in zee begeven hadden, dan zouden wij zeker een harden storm hebben moeten doorstaan. Wie weet, aan welk gevaar wij alsnu ontkomen zijn? Zóó weinig weten wij bij ons wenschen, wat ons nuttig is!

Onderscheiden groote en kleine schepen komen uit zee ons voorbij, onder anderen, de *Willem* van Rotterdam, mede toebehoorende aan de H. H. van Hoboken. Wij salueren ons met vlag en wimpel, en verstaan, dat alles wel aan boord is. De *Princes Marianne* van dezelfde rederij, en mede naar Batavia bestemd, is te Hellevoet aangekomen. Het is dus mogelijk, dat wij hier een vloot bijeenkrijgen om gezamenlijk over de *Hinder* (eene bank in zee) te komen.

24 Maart.

Wij gedenken vroegtijdig, onder de beste wenschen, den verjaardag van mijnen Broeder¹⁾.

Het is spoedig bekend, dat een der Passagiers, Mw. Kempers, heden mede verjaart. Zij ontvangt onze wenschen. Aan tafel onthaalt zij ons op een dessert, waarbij door een der aanzittenden een vers wordt voorgelezen. Des avonds maken wij partijtjes; aan de lange tafel is eene l'hombre en eene quadrilje partij, een dampartij, terwijl anderen lezen of zich amuseren met het solitaire spel van Rudolf. Ten 9 ure verzamelen (allen?) zich bij den kagchel om pand te spelen. Rudolf proponeert het: *ik heb een haan gekocht*. Dáár komen de overigen aan en verlaten hunne kaarten, om mede te spelen. Onder een glas Punsch heerscht er eene algemeene gulle vrolikheid, die tot in den nacht voortduurt. Wie zou zich

1) Prof. J. M. Schrant te Leiden.

kunnen voorstellen, dat wij nu aan boord zijn van een schip, in het gezigt van de noordzee? Tot heden is de gelukkige harmonie onder de passagiers niet verstoord. Moge dit nooit plaats hebben!

25 Maart.

Alles is in de weer, om het anker te winden, de wind toont zich gunstig, het sein wordt van de loodsschuit geheschen; ongelukkig zijn er weder omstandigheden tusschen beide gekomen die ons vertrek doen uitstellen. Heden is het 4 weken, dat wij aan boord zijn, en wij hebben, als 't ware, Rotterdam nog in het gezigt! Ik heb mij vroeger voorgesteld, dat het uitgaan van groote schepen van Rotterdam naar zee aan geene zwaarigheid onderhevig was. Dat is het geval in het geheel niet, ofschoon het niet te ontkennen valt, dat zulks moet gesteld worden op rekening van de tegenwoordige grootte en diepte der vaartuigen, en tevens van het toenemen der banken sedert eenige jaren. Daarom is de handel te Rotterdam er op bedacht, om van daar een kanaal te doen graven tot *Brouwershaven*, waardoor alle zwaarigheden zouden overwonnen zijn¹⁾.

Het is evenwel verveelend alle dagen zijne hoop om vooruit te komen, onvervuld te zien. Wanneer ik alle die zwaarigheden gekend had, ik zou ligt de voorkeur hebben gegeven òf aan een kleiner vaartuig, òf den weg genomen hebben met eenig schip uit Amsterdam. Van dáár toch tot het Nieuwe Diep bestaan geene hinderpalen sedert het Noord-Hollandsche kanaal voltooid is.

Maar, gedane zaken nemen geen keer.

De loodsboot bragt ons eenige Handelsbladen. Het is eene blijde verrassing, na zóó lang van nieuwspapieren verstoken te zijn geweest. Ik maakte evenwel de opmerking dat onze O. I. Passagiers van geene nieuwsbladen iets wilden weten. Zou het waar zijn, dat het Indisch klimaat eene zekere onverschilligheid omtrent vele zaken, waaraan men in het Vaderland hecht, bij velen doet ontstaan? Ik ben geneigd, om zulks te geloven, althans sedert ik zie, dat zij,

1) Er werd veel gesproken over een kanaal, te graven door Flakkee of Goeree. Zie Van IJsselsteyn. Geschiedenis der haven van Rotterdam, blz. 19.

ofschoon hunne betrekkingen in de Indiën of in het vaderland hebbende, en van dezelve afgescheiden zijnde, een leven toonen te leiden als van vrolijke Fransje.

26 Maart.

Onze zeeloods, een bejaard, zwaar man, valt van de trap tusschendecks, zoodat hij huiswaards moet worden getransporteerd. Hij wordt dadelijk vervangen door een ander. Het schijnt, dat het Loodswezen aan de Maas in volkomen orde is; geschikte vaartuigen, bekwame mannen, in genoegzaam getal, ik meen 52 op Hellevoet, zijn daarvan het bewijs. Onderdaags zijn er bovendien twee loodschuiten naar zee gezonden, die daar, ter hulpe der schepen, moeten kruizen. De loodsen worden vrij goed bezoldigd, hebben eenige voordeelen, en, na eenige jaren dienst, pensioen, maar zij verdienen hun brood zuur, want zij moeten bijna altijd op het water zijn, en, voornaamlijk bij stormweder, bijstand bieden. Zij zijn tevens onder groote verantwoordelijkheid, daar, zoolang zij aan boord zijn, het schip aan hunne leiding alleen wordt overgelaten.

Wij namen heden een proef om met onzen buurman, de *Menado* door seinen te spreken. Dit sein bestaat uit 16 vlaggen van verschillende kleur en gedaante, wier lijnen lopen over zoo vele schijven, die in één zijn vereenigd, hetwelk aan de besaan spriet wordt opgeheschen. Die vlaggen worden op het dek bewaard in eene lange kist van 16 hokken, in ieder van welke de lijn van elken seindag (vlag?) over eene schijf loopt. Elke vlag en hok heeft zijn trommel, door middel van welk en met behulp van een seinboek, men al het mogelijke kan vragen en te weten komen. Wij hebben die seinen van de Engelschen overgenomen, zoodat wij, op zee hen ontmoetende, ons met hen zullen kunnen onderhouden. Des avonds of des nachts wordt geseind met lantaarns, hetwelk ik nog niet gezien heb.

Het weder is koud; wij hebben sneeuw en hagel; allen scharen zich rondom den kagchel.

29 Maart.

De dag was nog niet aangebroken, toen wij werden opgewekt door het lossen van 3 kanonnen boven onze hoof-

den. Alles sprong uit de kooijen, om naar de reden te vernemen. Wij ontwaren, dat de kapitein besloten heeft naar zee te stevenen, en het schip over de *binder* te doen slepen. Het was dus het sein voor het stoomschip te Hellevoetsluis, hetwelk dan ook na eenige uren opkwam. Wij kwamen alsnu gelukkig de bank over in zee. Nu verliet ons het stoomvaartuig en draaide achter ons om. Op dat oogenblik liet de kapitein alle de passagiers, de dames vóóraan, als op den eersten rang, en de equipagie bij het roer komen, drie-maal hoezee! roepen en met petten en hoeden wuifen. Dit werd beantwoord op gelijke wijze. Wij bedankten door nog een hoezee! en het roeren der klok. Nu klonk het uit ieders mond: welkom in zee! want de meesten van ons bevonden zich voor de eerste maal op de Noordzee. Het was schoon weder; ieder was op het dek om zich te verlustigen in het gezicht van de groene baaren, die kalm, maar in verschillende tinten, op elkander braken, en de oppervlakte, waar het schip stevende, als een stuk geaderd marmer veranderde.

Wij voor ons hadden dubbelde vreugde, want het was de verjaardag van mijn oudsten schoonbroeder; wij vergaten dien niet, maar herinnerden ons daarbij de aangename verplichting, waaronder hij ons gebracht heeft door de zorg over onze lieve kinderen. Wij wenschten hem lust en krachten toe, om die taak te blijven vervullen, en hopen, dat hij bij hen altijd die voldoening en erkentelijkheid moge onder vinden, waarop zijne zorgen aanspraak hebben. Geve de Hemel, dat wij het geluk smaken van die taak na korte jaren, van hem over te nemen!

Heden middag kwam ons een Engelsche stoomboot achter op van Rotterdam naar Hull. Onze kapitein herkende de Engelschman voor den gene, die eenige dagen geleden tegen een onzer booten was komen aanvaren, zoodat bijna vier man over boord vielen. De kapitein wilde hem daar over straffen. Zoodra de boot achter ons was, moesten alle onze passagiers ruggelings zich naar de boot keeren, nu werd onze vlag neder gehaald en eerst weder opgeheschen toen de boot gepasseerd was. Of de Engelschman daarmede in zijn schik was, laat zich begripen. Althans wij hoorden van

hen eenige damned Dutschman tot ons overkomen, waar over wij hartelijk lachten.

De wind krimpt; evenwel daar het weder kalm is, zullen wij heden nacht in de Noordzee blijven kruisen en anders morgen te Brouwershaven binnen vallen.

Ik vergeet aan te tekenen, dat de kapitein ons gister avond onthaalde op – karnemelk met rijst. Dit is eene bijzonderheid, omdat niet op alle schepen gekarnd wordt.

30 Maart.

De kapitein besluit, daar wij niet vooruit komen, te Brouwershaven te ankeren, alwaar wij tegen den middag aankwamen. Dáár vindt men eene veilige reede, zoo als wij weinigen bij ons te lande hebben. Wij zouden evenwel gewenscht hebben dat wij de zee gehouden hadden.

Wij hebben heden avond een schoon gezigt op onderscheiden kustvuren. Dat van Schouwen is een helder draaiend licht, hetwelk nu onlangs is daargesteld. Het wordt om de minuut verduisterd. Als men het niet weet, schijnt het of er op ééns een ster oprijst om voor een oogenblik te verdwijnen. Dit licht staat op een hoogen kolom, op een der duinen aan zee en wordt door een uurwerk in beweging gebracht. Ik hoop het van nabij te zien.

31 Maart–1 April.

Alle de passagiers maakten plan om met den kapitein aan wal te gaan, waartoe de loodscommissaris eene groote sloep had afgezonden. Na een uur zeilens in eene vrij onstuimige zee, kwamen wij te Brouwershaven aan, alwaar ieder uitliep, want, wij kwamen met een Io vivat! binnen. Na ons in de herberg ververscht en een voorraad moppen aangekocht te hebben, die wij onder de kinderen wierpen, paken wij ons in wagens of Zeeuwsche pietjes, die ons door fraaie dorpen en langs schoone buitenplaatsen en boerderijen bragten in Zierikzee, alwaar wij bij van Oppen¹⁾ het middagmaal namen. Wij wandelden het zindelijke stadje door, alwaar veel welvaren schijnt te zijn, en bezigtigden de groote voor eenige jaren uitgebrande kerk, die, hoewel

1) Dit hotel bestaat nog onder denzelfden naam.

voor de helft kleiner, weder wordt opgebouwd, en wel in een moderne stijl, die, mijns inziens, met de overgebleven zwaren en alsnu alleen staande toren.¹⁾ Ook namen wij in oogenschouw de katoenspinnerij van den heer Salomsen (sic), alwaar over de 80 arme kinderen werken; de werf, alwaar het eerste schip van die stad voor de O. I. bestemd, *Zierikzee* genaamd op stapel staat en de kiel gelegd wordt voor een tweede, en het stadhuis, alwaar wij als iets merkwaardigs vonden een kano uit *Straat Davis*.

In het terugkeeren hadden wij zwaren wind en regen, zoodat wij vreesden niet meer aan boord te kunnen komen. Die vrees bleek gegrond te zijn, toen wij te Brouwershaven terugkwamen, maar, men had dáár reeds maatregelen genomen om ons te herbergen, hetwelk wij meenden, dat moeite kosten zoude in eene dergelijke kleine plaats. Wij vonden evenwel voor ons 12 passagiers zes goede bedden en een goed souper in gereedheid. Wij passeerden den avond tot laat in den nacht in vrolijkheid en vermaakten ons met – pandspelen.

Des anderen daags was onze eerste visite naar het steenen standbeeld van *Jacob Cats*, hetwelk vóór weinige jaren aan de haven, vóór het Raadhuis, opgericht en vervaardigd is door Carpentier van Gent. Daarna bezigtigden wij de ongemeen groote Kerk, die zeer vervallen is en reeds een massiven toren verloren heeft; het huisje, alwaar Cats geboren is; het Raadhuis, alwaar wij nog een overblijfsel vonden van de pijnbank; een paar steenen, door een zwaren ketting vereenigd, welke zij, die uit Brouwershaven verbannen waren, om den hals moesten dragen; een ijzeren bord, waarmede de borst versierd werd van die Brouwershavensche dochter, welke onteerd was, en meer dergelijke rareiteiten uit Barbaarsche eeuwen. Boven al boeide ons een Exemplaar van Cats werken in folio met platen hetwelk door den dichter aan zijne geboortestad ten geschenke is gegeven geworden, en zorgvuldig bewaard wordt in een glazen kast. Het Exemplaar is voorzien van een opdracht aan de Regeering, door Cats ondertekend, en is fraai ingebonden met zilveren gedreven sloten.

1) De zin is helaas niet af.

Brouwershaven heeft ruim 2000 Inwoners, maar is zeer vervallen. Ondertusschen worden sedert eenigen tijd de groote uitgaande of binnenkomende schepen uitgelokt door de veilige reede, welke men hier vindt. De inwoners vleien zich dan ook, dat zulks aanleiding geven zal tot meerder welvaren. Misschien hebben wij het aan die hoop de goede ontvangst te danken, die wij genoten hebben.

Wij kwamen aangenaam en behouden aan boord terug, alwaar men ons met ongeduld verwachtte en Rudolf op een der stukken staande ons reeds van verre toewuifde.

Al de passagiers beschouwen dezen dag als een der aangenaamste onzer reize.

2 April.

De loodscommissaris, een vierkantige Scheveninger, had ons beloofd, om heden morgen 5 ure, den kapitein, een paar Heeren en mij te komen afhalen om met zijn vaartuig naar het licht van *Schouwen* te zeilen. Maar, welke verandering! Toen ik was opgestaan, ontmoette ik wel dien loodscommissaris, maar om, met een zijner loodsen ons allen naar zee te brengen. De wind was naamlijk oost geworden, en daarvan moesten wij gebruik maken. Spoedig waren alle zeilen in orde, het anker werd geligt, en wij kwamen andermaal in volle zee. Een heerlijk weder begunstigde onzen togt. Weldra waren wij buiten gezigt van *Schouwen*, en zagen in de verte het eiland *Walcheren*. Hier verlieten ons de loodsen, aan hen gaven wij onze brieven mede, de laatsten, die wij nog in het gezigt van het Vaderland, aan onze betrekkingen schreven. Alle passagiers stonden zoo lang zij konden, te staren op de kusten van het land hunner geboorte, waarschijnlijk onder verschillende gevoelens. Wat mij aangaat, dáár, of in de nabijheid verbleven vier mijner kinderen; dáár verliet ik betrekkingen en vrienden; dáár heb ik eenige jaren vreugde genoten en huislijk geluk; maar ook dáár moest ik jaren van wee en smart doorworstelen. Ik staarde op dat land, hetwelk mijn geluk niet kan wedergeven, en riep het vaarwel! toe, bij de stille bede, dat het God behagen moge, om mij hetzelfde in gelukkigeren toestand weder te doen zien! Toen keerde

ik mij om en vatte moed. Ik wierp in den geest eenen blik naar het onbekende land, waarheen mijne wenschen voorlang deden uitzien. Mogen deze zich verwezenlijken!!

Des middags zagen wij geen land meer; lucht en zee waren de eenige voorwerpen rondom ons, de eene was helder, de andere op verre na niet zoo onstuimig, als zij zich gewoonlijk te Scheveningen vertoont, waarschijnlijk wegens de branding, die daar staat.

Des namiddags praaiden wij het eerste schip: het was de *Zwijger*, kapitein *Vogelensang* van *Batavia*; wij verstonden dat alles wèl was aan boord en salueerden elkander.

Ten 11 uren zagen wij de vuuren van de Fransche en weldra ook die van de Engelsche kust.

KEULSCH WATER TE ROTTERDAM

Jean Marie Farina, eigenaar van het Geheim zijns grootvaders Paul Feminis, en eenige uitvinder van het Eau de Cologne, gepatenteerd leverancier van H. M. de Keizerin en Koningin Maria Louisa, van Mevrouw Moeder Zijner Majesteit den Keizer en Koning, van H. M. de Keizerin Joséphine, van de Fransche en vreemde vorsten, heeft de eer het Publyk kennis te geven, dat hij een enkel Entrepôt opgericht heeft bij den Heer Hutschenruiter in de Hoofdsteege I 397, te Rotterdam¹⁾. De gebruikers en kooplieden zullen er voor dezelfde prijs vinden en er zich met even zoo veel veiligheid voorzien, als in zijne huizen, zoo te Parijs als te Keulen gevestigd. De doorluchtige blijken van vertrouwen, welke de eigenschap kenschetsen, en de kragt van dit Water, voor eenig in haar soort, sedert meer dan een Eeuw erkend, rechtvaardigen deze aankondiging. Alle Namakers zullen gevat en naar alle de gestrengheid der wetten gestraft worden door den debitant zelve, die hiertoe door den Heer Farina gemagtigd is.

Jean Marie Farina,
bij dezelve zijn ook te bekomen alle soorten van
gegoten en ordinaire kaarssen tot civiele prijzen.

Rotterdamsche Courant 24 December 1811.

1) W. Hutschenruiter, in Neurenbergerwaren, in de Korte Hoofdsteege.